

**Font: “Alguns dels fets viscuts a França i a la presó des del 1938 al 1947”
(en *Nous Horitzons*, número 32, 1979)**

1. Estada als camps de concentració francesos (1939)

“Vam sortir de Barcelona la nit del 25 de gener del 39, vam passar la frontera després de recórrer diversis pobles del litoral català i pernoctar en el Castell de Figueres, un grup de companyes de la JSU i PSUC el 5 de febrer de 1939.

A França vam estar en tres camps distints, de menys dolent a pijors: Le Poulanguen, l'Ermitatge (d'aquest es van escapar tres companyes amb ajuda de l'exterior: Margarida [Abril]; Ajuara [Pilar Azuaga] i Lourdes [Giménez], membres del Comité Executiu de JSU¹) i Moisdon La Rivière (camp civil de 100 a 150 personas; nens, dones i velles quasi invàlids).

Al camp de Moisdon de la Rivière (que distava alguns quilòmetres del poble) ens allotjaren en un edifici en ruïnes, sense sostres ni finestres i amb enormes munts de runes i brutícia, sense llum, aigua d'un pou, rates, cuques i la vigilància dels gendarmes amb fusells i metralletes.

Les dones, i les noies de la JSU les primeres, ens vam posar a treballar organitzant una veritable batalla contra la inmundícia, i ja molt entrada la nit poguérem comptar amb una nau per ajeure'ns a terra a descansar. Els nois havien fet el mateix amb un altra nau que estava en iguals condicions que la nostra.

Durant els nou mesos que vam estar a França, sense sortir des camps, conservarem sempre la moral i l'entusiasme que vam tenir durant los 36 mesos que durà la guerra, fórem derrotats pel feixisme però no vençuts i conservarem sempre el nostre orgull i dignitat com a espanyols.

Ens vam organitzar en el camp amb moltes dificultats, ja que la direcció francesa ens donava poques facilitats, robant-mos el que podien en el menjar i sobretot osbtaculitzant les sortides a l'estranger, fent-nos propaganda perquè tornéssim a Espanya amb Franco que era el gran “salvador”. Per això i altres motius

¹ Les tres es van incorporar a la reorganització de les Juventuts Socialistes Unificades a París (veure Ricard VINYES, *El daño y la memoria. Las prisiones de María Salvo*. Madrid. Plaza y Janés, 2004, pàg. 50).

les “noies de la Capella”, així ens anomenaven perquè la nostra nau-casa-camp havia estat això en èpoques prehistòriques, érem el seu malson, desfent tots els seus plans. Organitzàvem grups d'estudi, reunions, balls populars, tot allò que recordava les diferents regions en les quals havíem viscut; al capdavant, totes les coses que ens fessin oblidar, en part, la trista situació de refugiats en un país que creiem amic.

En aquest camp el 12 de setembre del 39, va néixer la meua filla Núria, que avui té 36 anys i dos fills. No vaig tenir cap assistència mèdica, una bona dona gallega que en el seu poble assistia vaques y cabres fou la meua llevadora. Les meues companyes i els nois van fer un baiard i il·luminant-se amb uns trossos d'espelma que donaven a les mares que tenien nens petits, i un fanal que els gendarmes van deixar, em traslladaren. Dos joves gairebé nens em portaven a l'esquena ensopegant durante el camí fins on els gendarmes tenien el seu lloc de guàrdia, ja que el lloc on dormíem no era el més adient; l'espectacle era molt desagradable, tràgic, dantesc (...)

Recordaré sempre que vaig ésser atesa amb afecte per les meues companyes i els altres en general, que van fer grans sacrificis per a mi (...). Es van fer coses increïbles donades les circumstàncies i els mitjans de que disposàvem, con la construcció d'un bressol amb planxes utilitzant un ganivet i bocins de vidres com polidores. Fou l'admiració de tots els que la van veure, francesos inclosos.

En octubre, la meua filla tenia un mes i dies, i veient que voluntariament no podien aconseguir que tornéssim a Espanya, amb el pretext de canviar-nos de camp ens van portar a la frontera. Vam passar la nit a l'estació, ens reunírem el nostre grup i pensàrem en escapar, però davant de la meua negativa, puix que amb la meua filla no em podia arriscar, els altres, solidaris, decidiren romandre al meu costat. Pel matí, a empentes i després de barallar-nos amb els gendarmes, vam passar a Espanya angoixades i temorenques pel que en pogués ocórrer. La guàrdia civil espanyola va veure la resistència que oposàrem i les baralles amb els guardias francesos. Després d'un dia a Fuenterrabia, ens van posar en vagons precintats, amb una fitxa i l'ordre de presentarnos a la policia als respectius llocs de residència” (pàg. 48-49).

2. Torturats fins a la mort (febrer de 1940)

“Al poc temps d'estar a casa em vaig trobar amb antics camarades que ja estaven organitzats i sabent a què m'exposava em vaig incorporar a un grupo de S.R.I [Socors Roig Internacional]. Com altres grups que havien caigut abans, el nostre no tingué millor sort i ens distingueren 45 (12 dones i 33 homes) el 12 de febrer de 1940². Des de la meua arribada de França havien transcorregut solament

² Segons l'estudi de les fonts judicials fet per José Luis MARTÍN RAMOS, hi van ser processats cinquanta-dos militants, tretze dels quals dones: una quarta part del conjunt de membres que el PSUC havia reorganitzat a Barcelona (*Rojos contra Franco. Historia del PSUC, 1939-1947*, Barcelona).

quatre mesos. La meua filla es va quedar amb la meua mare i germà, completament desamparades. La meua estimada mare fou la veritable víctima; ella fou amb totes les conseqüències la que passà els més amargs sofriments i privacions, atenent la nena a casa i a mi a la presó. El meu home i els meus germans van tornar a casa dos anys després.

En la Prefectura Superior [Jefatura Superior de Policía], que llavors era a la Diagonal, vam passar dies terribles, puix que si a algunes ens insultaven, colpejaven i ens burlaven de nosaltres, a la Teresa Hernández i a qui consideraven els caps els torturaven, pegant-los pallisses que els deixaven mig morts. “Julio”, màxim responsable del grup, embogit per les pallisses de diversos dies intentà escapar posant-se a córrer per una escala que donava a l’entrada, li van disparar diversos trets que dant ferit de mort; a rossegons els agents el pujaren al pis i obrint una de les habitacions on estaven torturant Teresa, per tal que els digués coses de Julio i l’organització, remataren Julio a cops de fusell, dient a Teresa “això matex farem amb tu, si no vols parlar”³. Van torturar i apallissar diversos camarades amb inusitada crueltat i sadisme, particularment Pere Pons⁴, un home jove i fort que pujava amb els seus propis peus, i el baixaven els agents arrossegant-lo, sagnant principalment per l’annus, que tot seguir el curava como podia una de les companyes més grans, Maria González” (pàg. 49).

3. El “palau” de la presó.

“La Presó de Dones de Barcelona estava situada a la barriada de Les Corts, des de la Diagonal es podia veure l’edifici, antic pensionat de nens rics propietat de

Edhasa, 2002, pàg. 155). Va ser un colp important, car es tractava de la desarticulació de la primera xarxa clandestina del PSUC després de la guerra. Tot seguint al mateix autor, Isabel Vicente hauria format part del comitè reorganitzador del Socorro Rojo, enfocat a l’ajut als presos, junt a Arturo Tomás i Maria González (*op. cit.*, pàg. 147).

³ Veure el testimoni de Teresa Hernández (Font: *Testimonios de mujeres en las cárceles franquistas, de Tomasa Cuevas*, Osca, Instituto de Estudios Altoaragoneses, 2004). MARTÍN RAMOS ha reconstruït d’aquesta manera l’assassinat d’Alejandro Matos, *Julio*, secretari general del primer PSUC clandestí: “No obstant això, l’èxit de la batussa es va veure entelat pel comportament de Matos, que es va negar a reconèixer’s com a *Julio*. En un descuit de la policia que el vigilava, durant una pausa en l’interrogatori, va prendre una bomba de mà, que en actitud fatxenda els agents de la brigada feien servir de peñapapers. La va llençar contra els guardians, però no va esclatar. No ho podia fer, car només era una carcassa buida, però el gest va crear la confusió suficient perquè Matos intentés la fugida de manera desesperada pels passadissos: hi va córrer fins que va ser ferit per l’esquena per un guàrdia i rematat a cops de culata per l’altre”. El tret per l’esquena va consignar-se a l’informe en l’informe elaborat pel cap de la brigada político-social, Eduardo Quintela, que va esmentar els cops de culata ressenyats pel testimoni de Teresa Hernández (*op. cit.*, pàg. 154-155).

⁴ Segons MARTÍN RAMOS, Tomás Pons, que junt amb Otilio Alba va ser afusellat el 14 de maig de 1941 (*op. cit.*, pàg. 155).

monges franceses. En ingressar a la presó, como que era molt de nit, ens van posar a una cambra molt petita, érem dotze, i estant como sardines de llauna, ens va semblar un “palau”. Estàvem gairebé contentes, puix que almenys ens havíem deslliurat de la brutalitat i dels mals tractes d’aquells sàdics policies. Estàvem tan esgotades que assegudes a terra, poguérem dormir una mica.

La impressió que ens causà el dia següent el “palau” fou la cosa més depriment que es pugui imaginar.

Dones, milers de dones dormint a terra, amb brutes màrfegues, polls, ronyes, xinxes per milions, perquè era un edifici molt vell i amb molta fusta, filtrats per tot arreu i corrent per les parets com legions en pla de batalla. Misèria i brutícia per tot arreu. Polítiques, comunes i prostitutes barrejades. Mares amb fills petits plens de panses, grans infectats, coberts de taques vermelles que produïa un desinfectant semblant a la Mercromina d’avui (...)

El règim interior era portat per monges, i l’administració per funcionaries. L’alimentació era infame, un “café amb llet” (una tassa d’aigua bruta, més ben dit) pel matí, un panet de pa negre, ranxo per a dinar i sopar (potatges amb faves, patates, alguns trossos de cansalada rànica de tant en tant, lleties amb els seus respectius cucs i pedres) i res més. Si tenies diners i volies quelcom, a l’economat de les monges, hi havia de tot.

L’aigua estava racionada, era tan escassa que no tots els dies podíem rentar-nos. Es formaven grans cuas per rentar els plats sovint el mateix utilitzat per dinar, sense possibilitat de rentar-lo, servia per al sopar.

Tenint en compte que allò havia estat un pensionat hi havia instal·lades dutxes, però solament en funcionaven dos, i per aconseguir dutxar-se, s’organitzaven batalles descomunals quedant-nos la majoria de vegades ensabonades i sense aigua. Organitzàvem torns i ens donàvem per contentes si ens tocava una vegada per setmana o per mes.

Dones i més dones arribaven gairebé diàriament procedents de les províncies espanyoles, a les dues o les tres de la matinada, anavem de pas cap a altres presons, havíem d’aixecar-nos i fer-los lloc en els nostres reduïts espais de terra. Venien afamades i destrossades pels mals tractes i sofriments, però la pèrdua d’èssers estimats (homes, fills, germans). Ajudàvem en les coses que podíem sobretot moralment, ja que moltes d’aquelles dones no tenien cap ideal polític i estaven desmoralitzades. Altres, ens donaven ànims a nosaltres dient-nos *no us preocupeu, això durará poc*” (pàg. 51-52).

4. Activitats a la presó

“Considerades com a “perilloses”, no ens permetien ocupar cap lloc ni fer cap treball. Però, en establir els Decrets de les jutgades per delictes de guerra, començà a sortir gent i les condicions van variar bastant. Van aconseguir llocs clau, oficina, mandants, recepció de paquets i, encara que estàvem molt vigilades, podíem passar premsa e informació, i seguir discutint políticament dins de la presó.

Organitzàvem grans festivals, al començament feien venir la Secció Femenina, però fou un fracàs total, ens demanaven per favor que les aplaudíssim, ja que no els féiem cap cas. Acabàrem organitzant-los nosaltres mateixes, estudis, concursos, esports, i tot allò que era al nostre abast, tenint en compte que érem recluses, rebels i perilloses. Segons elles, infringíem moltes vegades al règim penitenciari, la qual cosa ens costava molts càstigs i sancions” (pàg. 52).

5. La sortida de les Corts (1947). L'Associació Catalana de Ex-presos Polítics

“En el meu cas, amb 12 anys i un dia, en complí set per causa de rendiment per treball. Sortí el 7 de febrer del 47 en llibertat condicional, obligada a presentar-me cada mes a Comissaria fins omplir la resta de la condemna.

La meva reincorporació a la vida normal fou tan difícil o més, que quan em detingueren, puix que em vaig trobar completament desplaçada en el Règim Franquista i totalitari que imperava i que tants anys hauríem de suportar. Però poc a poc, vaig anar acoblant-me en aquesta societat, m'ajudà el fet d'aconseguir entrar a la fàbrica tèxtil ons abans no m'havien admès [La Sedeta].

Vaig continuar col·laborant sempre, como a element actiu, en els conflictes que es plantejaven. Pero això vaig ser destinguda diverses vegades més, una d'elles en les Vagues del 51, juntant amb 32 persones més, en el grup de Gregori López Raimundo.

Aquesta és a gran trets, la meva petita odissea, la meva lluita constant contra l'opressió. Avui amb 59 anys segueixo col·laborant dins de les meves possibilitats en la gran “Associació d'Ex-Presos Polítics”, per aconseguir l'Amnistia, la Llibertat i la Democràcia per al poble espanyol⁵.

Volem que acabin les tortures, que els joves d'avui no hagin de sofrir com els seus pares, que fets como els tràgics esdeveniments de Vitòria, els esdeveniments succeïts a l'obrer Tellez i a molt d'altres, no es repeteixin.

⁵Les dates en què Isabel Vicente va aportar aquest testimoni, l'Associació d'Ex-presos Polítics de Catalunya encara no havia estat legalitzada.

No tenim esperit de venjança ni pretenem passar factura del passat. La nostra Associació, únicament pretén que que siguien respectats els Drets Humans” (pàg. 53).